

Siebtes Göttinger Forum zum Arbeitsrecht (Europäische Zeitschrift für Arbeitsrecht, EuZA 1/2010)

Viszonylag rövid történetének eddigi legizgalmasabb és minden bizonnyal tudományosan is leginkább figyelemre méltó számával jelentkezett az EuZA az év elején. A lapszám tanulmányoknak szentelt rovatát teljes egészében a „Siebtes Göttinger Forum zum Arbeitsrecht” (a továbbiakban: Forum) alkalmával megtartott előadások anyaga foglalja el, amelyek összefoglaló témája a „Zukunft der Kollektivautonomie in Europa.”

A Forum megrendezésére két okból került sor. Egyrészt a szervezők a Göttingeni Egyetem Munkajogi Intézete megalapításának ötvenedik évfordulóját ünnepelték, másrészt megemlékeztek az alapító *Franz Gamillschegnek*, a német munkajog klasszikusának, a Szövetségi Munkaügyi Bíróság korábbi elnökének 85. születésnapjáról.

A lapszám szerkesztőségi bevezetőjét *Hansjörg Otto*, a polgári jog és a munkajog göttingeni professzora írta. Ebben visszatekintett az Intézet elmúlt ötven esztendejére, nem utolsó sorban azzal, hogy felemlítette az ott habilitáltak rendkívül impozáns névsorát (pl. Hanau, Schlachter, Krause és mások), amely napjaink német munkajogának reprezentánsait adja. A Forum témaválasztásának indokaként utalt arra, hogy a szervezők a kollektív autonómia kérdéseinek a feldolgozására törekedtek, mégpedig az Európai Unió tagállami különböző jogi kultúráinak háttérével. Az előkészítés során külön is figyelmet kaptak az Európai bíróság újabb ítéletei (a Viking Line, a Laval és a Ruffert ügyek²), amelyek a kollektív autonómia egy sajátos vonatkozására világítottak rá, nevezetesen az (alkotmányos) alapjogok és az európai alapszabadságok viszonyára.

Ehhez az utóbb említett tárgykörhöz kapcsolódott az elsőként közölt előadás, amelyet *Prof. Thomas von Danwitz* kölni professzor, az Európai Bíróság bírása tartott „Alapszabadságok és kollektív autonómia” címmel. Bevezetőjében arra utalt, hogy a Viking Line és a Laval ügyek újabb fordulatot hoztak az Európai Bíróság gyakorlatában a közelmúltban felmerült problémakörben, azaz az (európai) alapszabadságok és a (nemzeti) alkotmányos alapjogok viszonyában. A dolgozat részletesen elemzi az említett európai bírósági ítéleteket (ideértve a Ruffert ügyet is), illetve bemutatja az azok kapcsán – első sorban – a német jogtudományban kibontakozott vitát. A három ügy kapcsán azt emelte ki, hogy az Európai Bíróságnak tulajdonképpen most nyílt alkalma először, hogy a kollektív autonómia és a kollektív munkajog egyes kérdéseiben állást foglaljon. Ez az állásfoglalás – a szerző álláspontja szerint – minden bizonnyal csalódással töltötte el a német munkajogász közvéleményt, hiszen nem tükrözi a német ítélkezési gyakorlatban kialakult, mértékadónak tekintett alaptételeket. Ezek az inkább deduktív eredetű tételek nem találtak megértésre az Európai Bíróság gyakorlatában, amely sokkal inkább induktív szemléletű. Ebből persze az is következik, hogy az említett ítéletekből nehéz általános következtetéseket levonni (hiszen első sorban az egyedi ügyekben irányadó tételeket

² C-438/05. Viking Line, C-341/05. Laval, C-346/06. Ruffert. (Ld. még a lap 2010/1. számában Hős Nikolett dolgozatát.)

tartalmaznak), és a szerző szerint valójában ilyen általános érvényű tétel csak a Viking Line ügyben keletkezett (az első két kérdésre adott válaszban). Ennek ellenére kétségtelen, hogy a Viking és a Laval ítéletek az alapszabadságok kontra alapjogok tematikába illeszkednek, amelyek az Európai Bíróság gyakorlatában a Schmidberger és az Omega ügyekben bontakoztak ki.¹ Kétségtelen ugyanakkor az is, hogy az utóbb említett ítéletek sokkal általánosabb kontextusban érintették az alapszabadságok és alapjogok kollízióját, mint a Viking és a Laval ítéletek, mivel ez utóbbiakat sokkal közvetlenebbül befolyásolták az alaptényállások sajátosságai.

A tudományos vitában kialakult csomópontokat a szerző két körben fogalmazza meg. Egyrészt a bírósági ítéleteknek a közösségi jog fejlődésére gyakorolt hatását említi. Ezzel kapcsolatban jelzi, hogy az Európai Bíróság ítéletei mindig olyan esetekben váltanak ki éles kritikát, amikor azoknak a közösségi kötelezettségek értelmezése kerül napirendre, amelyek olyan tényállásokat érintenek, amelyek addig még nem kerültek a közösségi jog „gravitációs terébe.” Ezeknek az ítéleteknek a tekintetében ugyanakkor jellemző az is, hogy jelentőségüket a közönség hajlamos túlértékelni. Ehhez tartozik még az az effektus is, hogy a tagállamok jogában ezek az ítéletek más és más dogmatikai közegekben és érvrendszerben jelennek meg (amelyekhez az Európai Bíróság nem kötődik). Ez azonban nyilvánvalóan csak részben magyarázza azt, hogy az Európai Bíróságnak a kollektív munkajogot érintő állásfoglalásai miért részesültek olyan heves kritikában. A problémakör másik csomópontját a szerző abban ragadja meg, hogy miféle alapvető értékelési szempont játszott szerepet az Európai Bíróság ítéleteiben. Döntőnek azt tartja, hogy a Bíróság metodikailag miként hidalja át az alapjog-alapszabadság konfliktust. A metodika első lépése az, hogy a Bíróság szerint az alapszabadságok korlátozásához csak különösen súlyos alapjogi védelmi érdek szükséges, a második, hogy szigorúan (szűkítően) kell vizsgálni (az adott tényállásban) az alkotmányosan biztosított munkavállaló-védelmi célok megvalósítására tett lépéseket, míg a harmadik, hogy a Bíróság a munkaharci eszközök arányosságának kérdését vizsgálja (pontosabban ennek vizsgálatára kötelezi a nemzeti bíróságot). Az Európai Bíróság érintett ítéleteinek jelentőségét abban látja, hogy azok szabadabbá tették az utat az alapszabadságok korlátozásának irányába, mégpedig az alkotmányosan védett értékek fényében.

Rüdiger Krause göttingeni professzor jogösszehasonlító módszertani problémát választott előadása tárgyául. Arról értekezett, hogy a munkajogi jogösszehasonlításban melyek az összehasonlító paraméterek és milyen szempontok támasztják alá az összehasonlított államok kiválasztását, különös figyelemmel a kollektív munkajogra. Ez utóbbi tekintetében az egyes államok társadalmi struktúrái és mindenkori hatalmi viszonyai erősen befolyásolják annak mikénti alakulását, ezért – amint arra Otto Kahn Freund híres előadásában² felhívta a figyelmet – jelentős veszéllyel jár más államok jogintézményeinek átvétele. Amennyiben azonban az európai szintű kollektív autonómia kialakítását tartjuk szem előtt, úgy nélkülözhetetlen a jogösszehasonlítás a kollektív szerződéses rendszerek tekintetében, ami megalapozhatja a transznacionális kollektív szerződés intézményének kialakítását is.

¹ C-112/00. Schmidberger, C-36/02. Omega.

² A szerző a 36 évvel ezelőtti a London School of Economics-beli előadásra utal. (Ld. The Modern Law Review 1974/1., 20.)

A szerző álláspontja szerint az európai államok kollektív szerződéses rendszereinek összehasonlítása során tulajdonképpen arra juthatunk, hogy e vonatkozásban egyetlen közös pont van: minden állam ismeri a kollektív szerződés (tarifaszerződés) intézményét. Néhány lényeges összehasonlítási paraméter ugyanakkor napjainkra kikristályosodni látszik, amelyek az alábbiak:

- a kollektív szerződéskötési képesség,
- a kollektív szerződés jogi természete (joghatásai) és az ún. *Günstigkeitsprinzip*,³
- a kollektív szerződések effektivitása a munka világában,
- a kollektív szerződések személyi hatálya,
- a kollektív szerződések kollíziója.

Az említett szempontok vizsgálatában a szerző hangsúlyozza a nemzeti bíróságok esetjogának jelentőségét. A dolgozat harmadik részében kísérletet tesz néhány ország, illetve országcsoport karakterisztikumainak felvázolására. Kiemeli Franciaország, Nagy-Britannia és az északi államok jellegzetes megoldásait.

Martine Le Friant professzor asszony az Avignoni Egyetemről „A kollektív autonómia, mint feladat és kihívás” címmel tartotta meg előadását. A német nyelvterületen is rendkívüli ismertségnek örvendő francia előadó azzal a megállapítással kezdte dolgozatát, hogy a (német munkajogban alapvető fogalomnak számító) kollektív autonómia a francia munkajogban nem használatos. Az sokkal inkább egy ténylegességen alapuló jelenség, amely nem kapcsolódik az állam általi elismeréshez, azaz tulajdonképpen a jogi pluralizmus tézisének nyugszik. Dolgozatának első fejezetében a kollektív autonómia gondolatának recepcióját vizsgálja egyes európai országokban (Németországban, Olaszországban, Spanyolországban, Franciaországban). A második alfejezet a francia kollektív autonómia koncepció kifejlődésének alkotmányos akadályait vizsgálja, első helyen azt, hogy a francia alkotmányban ilyen tárgyú rendelkezés nincs. Az Alkotmánytanács 1989. évi döntése, majd 1993 és 2000 közötti gyakorlata alakította ki a tárgyban alaptételeket. A dolgozat második fejezete az európai munkajogban a francia kollektív autonómia felfogásra gyakorolt hatását taglalja, arra a kérdésre keresve a választ, hogy erősítendő-e ez utóbbi. Dilemmái talán meglepőnek is mondhatók. Egyrészt azt hangsúlyozza, hogy a kollektív autonómia erősítése gyengítheti a politikai demokráciát. Másrészt arra mutat rá, hogy a francia szociális partnerek nem feltétlenül rendelkeznek kellő (tényleges) erővel és legitimitációval ahhoz, hogy valódi autonómiá(juk)ról beszélhessünk. A problémák megoldásában jelentős szerepet vár a szakszervezeti szervezkedési formák várható változásaitól. *Anne C. L. Davies* oxfordi professzor asszony a szakszervezetek és a kollektív szerződések angol intézményeit elemzi, Stein Evju az Oslói Egyetem tanszékvezetője pedig a kollektív autonómiának ún. északi modelljét (lényegében a Rüdiger Krause által felvázolt, említett szempontrendszerben).

A Forum közölt tanulmányai közül *Robert Rebhahn* Magyarországon is jól ismert bécsi professzor dolgozata a legnagyobb terjedelmű és a legszélesebb tematikájú. A kollektív autonómia eszméjének európai jövőjét vizsgálja, mégpedig összehasonlító szemléletben. Rögtön a dolgozat bevezetőjében figyelemre méltó összehasonlító táblázatot közöl

³ A magyar jogban relatív diszpozitivitásnak, illetve jóléti elvnek nevezett sajátosság (az Mt. 13., 76 és 41. §§ alapján).

az egyes európai országok munkaügyi kapcsolati rendszereinek tipizálásáról. A kollektív szerződések rendszereinek és jelentőségének összehasonlító elemzését a gazdasági világválságnak a kollektív szerződéses rendszerekre gyakorolt hatásával zárja. Igen gazdag nemzeti és európai elemző anyagot vonultat fel az államok szerepét, illetve a törvényi szabályozások és a kollektív szerződéses rendelkezések viszonyát feldolgozó rész. A dolgozat záró következtetései körében felteszi a szerző azt a kérdést, hogy milyen esélyek is láthatók ez idő szerint az egységes európai szabályozásra a kollektív szerződések jogában. Ezeket az esélyeket igen szűköseknek látja, azzal azonban, hogy a gazdasági válságjelenségek minden bizonnyal a közelítés irányába hatnak.

A folyóirat e számában is megtaláljuk a már megszokott rovatokat (európai ítélkezési gyakorlat, nemzeti bíróságok, beszámoló a tagállamok jogáról, konferencia-beszámoló, könyvismertetések). Említésre méltó, hogy *Richard Giesen* az európai bírósági gyakorlatban meglehetősen ritka, a munkáltatói tájékoztatási kötelezettségről szóló 91/533/EGK irányelvhez kapcsolódó ítéletet elemez, *Oliver Ricken* pedig az inszolvencia-irányelv transznacionális vonatkozásait érintő ítéletet.

Berke Gyula